

INLEIDING

Waarom dit boek?

Hoe is dit boek ontstaan? Waarom dit boek? Als een auteur die vraag niet kan beantwoorden, dan had hij het boek wellicht beter niet geschreven. De directe aanleiding tot het schrijven van dit boek (op zich nog geen reden) was een telefoontje van Bart Derwael, hoofdredacteur van Acco. We kennen elkaar van vroeger. Hij vroeg me of ik geïnteresseerd was om een boekje te schrijven over Europa, voor zijn reeks *Europa!* Daarover staat op de flaptekst te lezen dat het “een reeks is over ... het bijzondere karakter van de Europese instellingen.” Met zo’n flaptekstje kun je natuurlijk zowat alle kanten uit, maar ergens sprak het me wel aan om eens iets meer beschouwends over Europa te schrijven, meer onthecht, afstandelijk, zo men wil. Er wordt veel, zeer veel over Europa geschreven. Veel daarvan gaat over politiek en beleid, over crisissen en topontmoetingen, minder over de simpele vraag waar Europa nu eigenlijk voor staat: het waarom, het wat en het hoe van de Europese constructie. Ik was verkocht. Ik had een antwoord op de vraag: waarom dit boek?

Te beslissen bleef weliswaar de precieze aflijning van zowel focus als invalshoek van het boek, en ook wel de aanpak, de werkwijze die bij de uitwerking ervan zou worden gehanteerd. Bart had gesuggereerd om iets te schrijven rond ‘supranationalisme’, maar dan als kapstokbegrip waaraan tal van andere Europese noties konden worden opgehangen. Waar het hem vooral om te doen was, was het uitlokken van een reflectie

op Europa zelf; dat is wat ook ik voor ogen had: overheen het gewoel van elke dag nadenken over Europa. Ik gaf Bart de volgende titels ter overweging mee, telkens vergezeld van een kort commentaar. Ik deel die titels met de lezer (al bleef er vanzelfsprekend maar één over), omdat dit helpt om een beeld te krijgen van waar dit boek over gaat.

- **Panopticon.** Een werveltocht door Europa: 21 verschillende invalshoeken om naar Europa te kijken, 21 keren geleid door telkens een nieuw concept, 21 complementaire story's. Men zou er duizelig van worden, maar samengenomen geven ze een goed beeld van *the beast*, zoals *The Economist* de Europese Unie (EU) ooit noemde.
- **Europa – De mechaniek van zijn constructie.** Over het waarom, het wat en het hoe van Europa. Hoe zit het Europese bouwwerk in elkaar? Drie vragen. Ten eerste: waarom de Unie? Wat zijn haar grondslagen en wat is haar finaliteit? Vervolgens: wat? Wat zijn haar *building blocks*, waarvan is ze gemaakt? Ten slotte: hoe? Wat zijn haar werkingsregels, hoe functioneert Europa?
- **Denken over Europa.** Een conceptuele verkenning van het Europese labyrint. Europa is het antwoord op een onmogelijke vraag, een LAT-vraag (living apart together): hoe afzonderlijk dingen samen te doen. Europa staat dan ook bol van contradicties, antinomieën, dilemma's, dichotomieën, paradoxen en andere onzekere

entiteiten. Dat wereldje exploreren zonder je erin te verliezen, dat is de uitdaging.

- **Supranationalisme.** Soevereiniteit en samenwerking in Europa. Europa is een paradoxaal gegeven: coöperatie en competitie gaan er hand in hand. Lidstaten waken jaloers over hun soevereine rechten, maar zijn bereid die mondjasmaat en heel partieel van het nationale naar het supranationale niveau te tillen mits ze er, *on balance*, beter bij worden. Europa is geen liefdadigheidsinstelling, maar evenmin een onderneming die enkel op pure berekening berust. Altruïsme en egoïsme houden er elkaar in evenwicht.
- **Europese lessen in politiek.** Een kritische verkenning van de Europese constructie. Hoe Europa tot stand kwam en zich erdoor wist te wringen, zit vol lessen in politiek: over het haalbare en niet-haalbare, het voorlopige veeleer dan het definitieve, het partiële veeleer dan het totale, het plausibele veeleer dan het zekere ... De Europese constructie is een les in bescheidenheid, soberheid en geduld, een voorbeeld van hoe politiek er echt aan toe gaat: met vallen en opstaan.

Een woord over de werkwijze die in dit boek wordt gebruikt. Het boek bestaat uit vier delen, vier grote invalshoeken om over Europa na te denken. In elk van die delen vindt de lezer korte rubrieken die telkens vanuit de betrokken invalshoek een andere dimensie belichten van het Europese bouwwerk, maar die, allemaal samengenomen, dat multidimensionale bouwwerk in zijn volle complexe glorie laten schij-

nen. Een beetje zoals de Sagrada Familia van Gaudí in Barcelona de resultante is van tientallen dimensies die elkaar wederzijds doorkruisen en versterken. Elk van die rubrieken staat op zichzelf en kan afzonderlijk gelezen worden. Sommige rubrieken zijn al taaier dan andere; sla ze over en kom er later al dan niet op terug. In elk ervan vind je sowieso de boodschap van het boek in zijn geheel, maar dan telkens vanuit een ander perspectief. Er zit geen zware systematiek in het boek. Het is veeleer een speelse caleidoscoop van inzichten en indrukken die elk op eigen verdiensten worden onderzocht. Dit essay is wars van ideologie. Het vindt de overdreven ambities van de eurofielen al even schadelijk als de ongegronde aanvallen van de eurosceptici.

Dit boek is geen leerboek in Europese politiek of recht, geen academische studie. De lezer zal er geen voortdurende verwijzingen naar verdragsartikels vinden, geen lange technische uitweidingen, geen voetnoten. Het is een, bijwijlen iconoclastisch, kritisch essay dat inzicht wil verstrekken in het waarom van de Europese constructie, haar sterktes maar ook haar zwaktes. Het beste dat we daartoe kunnen doen, is naar de min 1-verdieping zakken, want het is in de kelders van Europa dat we de onuitgesproken premissen en verdoken vooronderstellingen evenals de slinkse procedés en averechtse technieken van de Europese constructie het best zullen weten bloot te leggen en te duiden.